

ci, zejména strany a státu. V podmínkách socialismu by se podle revizionistických interpretací měly funkce diktatury proletariátu rychle vyčerpat a měly by být zaměněny demokracií směřující rychle k samosprávě a k eliminování „etatismu“. Diktatura proletariátu by byla omezena na pouhé vyvlastnění (zspolečnění), funkce státu na pouhý dozor nad sociální aktivitou, zvláště podniků.

Ss. Hruža, Kučera a Kutta se v diskusi zabývali otázkou, za jakých podmínek dojde ke zrušení politického charakteru řízení. Konstatovali, že sociální homogenizace je vnější, nutnou, nikoli však postačující podmínkou procesu odumírání politiky. Zdůrazňovali, že změna struktury politických institucí je možná jen zesílením ekonomických a vůbec řídicích funkcí státu jako diktatury proletariátu, rostoucí účastí mas na správě a řízení.

Ss. Netopilík a Hruža poukázali na závažnost tematicky životního způsobu; doporučovali zásadně odlišit kategorii životního způsobu od kategorie životní úrovně.

Diskutována byla i otázka vnitřních a vnějších rozporů, vnitřních a vnějších aspektů budování socialismu. Kapitalismus svým působením v jisté míře nezbytně ovlivňuje socialistický systém, zejména distribuci lidských i materiálních zdrojů (např. náklady na obranu). V ideologickém boji je nutno prokázat, v jaké míře právě zákonitost kapitalismu komplikují plnění úkolů socialistické výstavby, rozvoj ekonomiky, socialistického způsobu života a také tempa rozvoje socialistické demokracie (proces přeměny politického charakteru řízení v nepolitický). Socialistická soustava naproti tomu v řadě ohledů (nejenom technicko-ekonomických) urychluje rozvoj socialistických vztahů, jak o tom hovořili ss. Sedlák, Matouš a Kutta.

V průběhu diskuse byla ss. Rumlem, Matouškem, Hrzalem, Filipcem a dalšími vícekrát oceněna velká závažnost diskutované tematiky z hlediska potřeb společensko-politického řízení, pro ujasnění priorit v rozvoji společnosti a pro tvůrčí rozvoj teorie. Rozbory musí vyúsťovat v realizovatelná praktická doporučení, například pro oblast vědeckotechnického rozvoje. Je třeba hledat konkrétní odpověď na otázku co dělat dále, jak postupovat, aby byla zajišťována vedoucí úloha dělnické třídy a komunistické strany v naší společnosti. S. Ruml zdůraznil, že je třeba postupovat současně „shora“ i „zdola“, tj. pracovat s teoreticko-metodologickým aparát, který je soustavně rozvíjen a pochopitelně stimulován reálnou praxí. Nelze se také omezit na prostou kombinaci ukazatelů (např. na řešení problému, které zahrnout a které nikoli), je třeba je posuzovat v jejich komplexnosti. Ukazatele se vyvíjejí a odrážejí reálné změny například ve vztazích ekonomiky a politiky. Je tudíž nutné soustřeďovat se na vztahovou problematiku, na dynamiku vztahů, na pojmovou dynamiku. S. Ruml poukázal také na vztah konkrétnosti a užitelnosti. Kritérium je nutno chápat jako

teoretický úběžník zkoumání konkrétní, socialistické společnosti.

V závěru jednání kolegia zdůraznili ss. Hrzal, Abrahamovičová, Matouš a další, že závažnost otázek vyžaduje, aby se na jejich zpracování i nadále podílela různá pracoviště, aby byly spojovány síly se soudruhy z dalších socialistických zemí. Diskuse v kritickém a sebekritickém procesu ověřují, zda postupujeme směrem, který je plodný, ukazují cestu vpřed.

Velké zkušenosti sovětské vědy, zobecňující zákonitosti rozvinuté socialistické společnosti v SSSR i procesy jejího budování v dalších zemích, jsou pro nás velmi cennou inspirací.

Miloslav Formánek

Výsledky výzkumu socialistického způsobu života provedeného Výzkumným ústavem životní úrovně v Bratislavě

V minulé pětiletce se u nás velmi rozšířil odborný i populární zájem o problematiku tvorby a formování socialistického způsobu života. Tento zájem je neklamným příznakem snahy o střizlivou sociálně vědní reflexi společenského života v období budování vyspělé socialistické společnosti. Silící zájem o poznání zákonitostí tvorby a rozvoje socialistického způsobu života našel v posledních šesti letech svůj výraz v tom, že tato výzkumná problematika byla zařazena do státního plánu ekonomického a badatelského výzkumu.

S organizovaným výzkumem bylo započato v roce 1970, kdy z podnětu politických orgánů i orgánů státní správy byla ve Výzkumném ústavě životnej úrovně v Bratislavě vypracována úvodní studie *Výskum socialistického spôsobu života*. Na základě této práce pak byla výzkumná problematika zařazena do Státního plánu ekonomického výzkumu jako samostatný stěžejní úkol E VI *Vědeckotechnická revoluce a socialistický způsob života*; zároveň byla zařazena i do státního plánu základního výzkumu jako hlavní úkol VIII-1-9. Ve Výzkumném ústavě životnej úrovně byl zřízen zvláštní odbor pro výzkum této problematiky.

V období páté pětiletky se výzkum socialistického způsobu života realizoval ve třech vzájemně se překrývajících a doplňujících oblastech badatelské práce:

1. Především se zaměřil na vyjasnění základních teoretických a metodologických problémů poznání tvorby a rozvoje socialistického způsobu života. Byla rozpracována základní teoretická koncepce způsobu života, která je opřena o kategoriální systém marxistické vědy.

2. Druhou rovinu výzkumu tvořily vlastní empirické výzkumy. Tyto výzkumy byly orientovány na poznání jednotlivých konkrétních stránek způsobu života s cílem ověřit platnost teoretických hypotéz. V rámci tohoto výzkumu bylo shromážděno množství informací o jednotlivých složkách způsobu života.

3. Tretí rovinu predstavoval výzkum jednotlivých stránok spôsobu života, ktorý vychádzal z analýzy programových dokumentů řídících složek společnosti, ze sekundární analýzy statistického a jiného materiálu a z výsledků širšího společenskovedního výzkumu.

Stěžejní úkol *Vědeckotechnická revoluce a socialistický způsob života* byl rozčleněn do čtyř hlavních úkolů:

1. Výzkum teoretických otázek tvorby socialistického způsobu života.
2. Zákonitosti vzniku a vývoje potřeb lidí v socialistické společnosti.
3. Výzkum faktorů ovlivňujících tvorbu socialistického způsobu života.

4. Proces utváření socialistického způsobu života a jeho perspektivy v podmínkách vědeckotechnické revoluce.

Na řešení úkolů výzkumného programu se podílela řada institucí, nejvýznamnější úlohu zde sehrál Ústav pro filozofii a sociologii ČSAV v Praze a Výzkumný ústav životnej úrovně v Bratislavě, který také převzal náročnou funkci celostátního koordinátora programu výzkumu tvorby a formování socialistického způsobu života.

Výsledky výzkumu, pokud byl organizačně zajištěn na VÚŽÚ, nebo v rámci bezprostřední koordinace VÚŽÚ, byly publikovány v 39 studiích interní edice ústavu.

Poř. číslo	Název práce, resp. studie	Řešitelé pracoviště	Rok
1.	Výskum socialistického spôsobu života (úvodná štúdiá) — Hronský F. a kol.	VÚŽÚ	1970
2.	Vědeckotechnická revolúcia a socialistický spôsob života (program výskumu na roky 1971–1975) — Magdolen E. a kol.	VÚŽÚ	1971
3.	Zdroje a vývoj predstáv o socialistickom spôsobe života — Magdolen E. a kol.	VÚŽÚ	1972
4.	Spôsob života ako poznávacia kategória — Magdolen E. a kol.	VÚŽÚ	1972
5.	Funkcia výchovy a výchovných zariadení ako nástroj spoločenských intervencií pri tvorbe socialistického spôsobu života — Majchrák J.	VÚŽÚ	1972
6.	Výskum voľného času z hľadiska tvorby socialistického spôsobu života a v závislosti na životnej úrovni socioprofesionálnych skupín obyvateľstva — Valná S. — Podoláková K. — Tomášek P.	VÚŽÚ	1972
7.	Analýza vplyvu hodnotových orientácií a preferencií na spotrebiteľské aktivity — Fronková V.	VÚŽÚ	1972
8.	Ekonomické determinanty socialistického spôsobu života — Magdolen E. — Tkadleček E.	VÚŽÚ	1973
9.	Miesto a význam spoločensko-historických faktorov v procese tvorby socialistického spôsobu života — Magdolen E. — Laluha I.	VÚŽÚ	1973
10.	Problematika človeka, jeho spoločenských aktivít a angažovanosti — Majoroš a kol.	VÚŽÚ	1973
11.	Ekonomické nástroje formovania socialistického spôsobu života — Magdolen E. — Tkadleček E.	VÚŽÚ	
12.	Rodina, jej spoločenský význam a miestov socialistickom spôsobe života — Tomášek P.	VÚŽÚ	1973
13.	Spôsob života zamestnaných žien v mimopracovnom čase — Valná S. — Podoláková K.	VÚŽÚ	1973
14.	Výskum vybraných ukazateľov životnej úrovně vo vzťahu k tvorbe socialistického spôsobu života — Jakúbek I.	VÚŽÚ	1973
15.	Analýza faktorov vplývajúceho na uspokojovanie potrieb obyvateľstva súvisiaceho s rozvojom automobilizmu — Kresánek J. — Bauerová E. — Fronková V. — Švaralová M.	VÚŽÚ	1973
16.	Analýza procesov vplyvu a formovania individuálnych a spoločenských preferencií potrieb a ich uspokojovanie — Kresánek J. — Bauerová E. — Fronková V. — Švaralová M.	VÚŽÚ	1973
17.	Cesty prekonávania javov protirečivých socialistickému spôsobu života — Nikšová G.	VÚŽÚ	1973
18.	Medzilidské vzťahy v socialistickom spôsobe života — Máchová J.	VÚŽÚ	1973
19.	Vplyv vzdelania na štruktúrne zmeny vo vývoji potrieb — Kresánek J. — Bauerová E. — Fronková V. — Švaralová M.	VÚŽÚ	1974
20.	Formovanie socialistického spôsobu života a rodinný život z hľadiska využívania voľných sobôt — Valná S. — Tomášek P.	VÚŽÚ	1974
21.	Funkcia telesnej výchovy v podmienkach VTR — I. etapa	VÚ telo-výchovy	1973
22.	Funkcia zotavenia a cestovného ruchu pri tvorbe socialistického spôsobu života — Pachinger — Bodnárová E. I. časť	VÚCR	1973
23.	Rekreačné potreby a aktivity voľného času súvisiace s cestovným ruchom v slovenských mestách nad 20 tis. obyvateľov — Pachinger — Lounek	VÚCR	1973

Poř. číslo	Název práce, resp. studie	Řešící pracoviště	Rok
24.	Špecifické problémy dětí a mládeže z hlediska zotavení a cestovního ruchu — Pachinger — Bodnárová E.	VÚCR	1974
25.	Funkce zotavení a cestovního ruchu při tvorbě socialistického způsobu života — II. část — Pachinger — Bodnárová	VÚCR	1974
26.	Celková syntetická studia teorie socialistického způsobu života — kolektiv	VÚŽÚ	1975
27.	Formování socialistického způsobu života v podmínkách VTR a přechodu ku komunismu — Suchý J.	VÚŽÚ	1975
28.	Rozvoj životní úrovně a formování socialistického způsobu života pracujících v poľnohospodářství a ostatního dedinského obyvatelstva — kolektiv	VÚŽÚ	1975
29.	Struktura volného času a rodinný život obyvatelů dediny — Valná S. — Tomášek P.	VÚŽÚ	1975
30.	Význam volného času pro formování socialistického způsobu života — Valná S. — Tomášek P.	VÚŽÚ	1975
31.	Tendence vývoje potřeb lidí v procesu rozvoje socialistického způsobu života — Kesánek J. a kol.	VÚŽÚ	1975
32.	Funkce tělesné výchovy v podmínkách VTR — II. etapa	VÚTVS	1975
33.	Funkce zotavení a cestovního ruchu při tvorbě socialistického způsobu života — II. etapa	VÚCR	1975
34.	Problematika zdraví v tvorbě socialistického způsobu života	ÚZV	
35.	Životný štýl mládeže	FF UK Praha	1975
36.	Estetické dimenze socialistického způsobu života	FF UK Praha	1975
37.	Geograficko-ekonomické podmínky způsobu života a ich vplyv na regionálnu diferenciáciu spôsobu života obyvateľstva ČSSR	Geografický ústav ČSAV Brno	1975

Pavel Tomášek

Utváření socialistického způsobu života a jeho výzkum v Ústavu pro filozofii a sociologii ČSAV v Praze

Vedle Výzkumného ústavu životní úrovně v Bratislavě se významně podílí na zkoumání problematiky utváření socialistického způsobu života Ústav pro filozofii a sociologii ČSAV v Praze.

V základních přístupech k řešení výzkumného úkolu byla zdůrazněna především tato hlediska:

1. Komplexní povaha zkoumaného problému vyžaduje interdisciplinární a interinstitucionální spolupráci při rozhodující úloze vědeckého komunismu, marxistické politické ekonomie, filozofie a sociologie; Ústav pro filozofii a sociologii může z celého tohoto komplexu řešit jen některé vybrané otázky, které mu jako pracovišti základního výzkumu náleží, a to především v jejich filozofických a sociologických aspektech.

2. Úkolem výzkumu je především přispět k poznání zákonitostí vzniku, rozvoje, fungování a přeměn způsobu života, jež lze odhalit jedině v analýze vztahů mezi sociálně ekonomickou formací, jejím jádrem, jímž je způsob výroby, a způsobem života.

3. Životní způsob se historicky vyvinul jako třídní diferencovaný jev; v procesu výstavby socialismu, změn v sociálně třídní struktuře, spolu s překonáváním třídních

rozdílů, se mění diferencovanost podmínek života i jednotlivých stránek samého způsobu života.

4. Socialistický způsob života, jenž je vlastním předmětem výzkumu, nepředstavuje hotový „zformovaný“ jev, ale proces, který je třeba zkoumat ve dvou dimenzích:

- a) konkrétní podoby současného způsobu života tříd, vrstev a skupin naší společnosti,
- b) perspektivy zákonitého vývoje socialistického a postupně komunistického způsobu života.

5. Klíčová role v tomto procesu připadá dělnické třídě, komunistické straně a socialistickému státu a jeho institucím.

6. Způsob života tvoří určitý celek, který je spíše průřezem reality než jejím výsekem; má určitou strukturu, komponenty; jejich dynamiku, hierarchii podle podstatnosti, vzájemné souvislosti i vazbu na vnější podmínky je třeba prozkoumat.

7. Socialistický životní způsob není jen cíl, ale plní i určité společenské funkce, je také nástrojem výstavby socialistické společnosti.

Pro pátou pětiletku byly vytyčeny tři hlavní realizační cíle:

- a) Vypracování teoretického projektu výzkumu životního způsobu, včetně analýzy základních kategorií, ujasnění jejich místa v kategoriálním systému marxisticko-leninské teorie, získání podrobnějšího přehledu o různých